

Szemes Béla

Történelmi lecke – alulnézetben

Kabdebó Tamás Köpölyözés című darabjáról

léletformálásához, a történelmi tudat és a nemzeti érzés alakításához különös intimitással járulnak hozzá azok a szépirodalmi alkotások, amelyek a forradalom eseményeinek „művészi” feldolgozására vállalkoztak. Tartalmában és gondolatiságában tartozik az irodalomnak ehhez a vonulathoz Kabdebó Tamás 1956-ról Köpölyözés címmel írott dramatikus szövege, amelynek bemutatóját a forradalom és szabadságharc ötvenedik évfordulójának ünnepén a zaegerszegi Gönczi Ferenc ÁMK színpadán láthattunk.

Kabdebó Tamás az 1956 után Nyugatra emigrált magyar értelmiség reprezentáns alakja. A forradalom leverése után induló, majd azt követő évtizedekben kiteljesedő irodalmi

pályája földrajzilag ma is Nyugat-Európához kötődik, ezért az irodalmi köztudat metaforikusan a „magyar irodalmi élet Írországból élő nagykövete”-ként aposztrofálja. Nemzete iránti elkötelezettségét azonban nemcsak anyanyelvén írott művei bizonyítják, hanem irodalomszervezőként is (a Pannon Tükör külső munkatársa) jelen van a hazai kulturális közéletben

Köpölyözés című drámájának cselekménye az író személyesen megélt élményeinek mozaikjaiból összerakott történeteket elevenít fel, úgy, hogy az események forgatagában benne élő szemtanú elfogulatlanságával láttatja azokat. A történet valójában visszaemlékezés, hiszen maga a da-

Király László: „Október virágai”

rab másfél évtizeddel 1956 után keletkezett. Kabdebó írásának feltétlen erénye, amelyet a cselekmény történeti hűsége is bizonyít, hogy a forradalom tényleges ideje és a mű megírása közötti kronológiai távolság ellenére is meg tudta tartani az árnyalt, objektív és hiteles írói látásmódot.

A Köpölyözés témája a forradalom és szabadságharc, illetve annak kirobbanásához vezető társadalmi-politikai közállapotok bemutatása. A szerző kitűnő szelektáló munkájának köszönhetően drámai helyzetekbe és egyszerű emberi sorsokba sűrítve kapunk tanulságos történelmi leckét egy embert próbáló időszak világának működési mechanizmusáról. A három felvonásba tömörített tizenhárom jelenet egy-egy pillanatfelvétel a történelemformáló napokat közvetlenül megelőző (I. felvonás: égetés, sapkagyár, szovjet tisztok), a forradalom eseményeit megidéz (II. felvonás: forradalom, apa és lánya, Sztálin-szobor, Szabad nép, szovjet tanácskozás, ELTE, vérfürdő) és a leverését követő (III. felvonás: vérbe tiport forradalom, katarzis) lényeges csomópontokról. A korszakot jellemző specifikumok kiemelése azonban nem töri meg a darab egységes ívét. A Köpölyözés cselekménye 1953-ban, a bizalmatlanságot, az ideológiai monopóliumot és diktatúrát érvényesítő Rákosi-korszak egy-egy jellegzetes „életképével” kezdődik. A kommunista párt-funkcionárius (Főnök) és a „pártkatona” (Normás) a félelem légkörét fenntartva folyamatosan politikai nyomást gyakorol az egyetemi ifjúság (Feri, Misi), illetve a másként gondolkodó, reformokat sürgető munkásfiatalok (Janka, Sipirc) csoportjára. Sztálin halálát követően közismerten felgyorsulnak az események, amelyeknek végkifejletében a szövetségbe tömörülő forradalmár fiatalok tragikusságában is felemelő sorsának válhatunk szemlélőivé.

Kabdebó művének markánsan dokumentarista, tény-szerűségre törekvő beállítottsága mellett érdemes odafigyelnünk néhány, az emberi kapcsolatokat cizelláltabban kidolgozó jelenetsorra is. A darab egyik „belső” érzelmi cselekményszála a párttitkár apa (Főnök) és a bátor forradalmárt alakító leánya (Janka) viszonya. A forradalom leverésekor mindketten meghalnak, megdöbbenést és együttérzést azonban csupán a lány sorsa vált ki bennünk. Ugyancsak megható része a történetnek a forradalomban egymásra találó két fiatal, az egyetemista Feri és a munkásleány Janka romantikus, ám tragédiában végződő szerelmének bemutatása.

Külön szólnunk kell a darab befejezéséről, mert itt válik értelmezhetővé a cím jelentése is. A forradalom leverését követő megtorlások után hangzanak el Normás szavai: „Ezt a vérvételt nevezik nemzeti köpölyözésnek. A rebellis vért lecsapoltuk. Most nyugalom van, és már úton vannak e ponton a lakások és az első Zsigulik. Aki nincs ellenünk, állítólag velünk van. Jobb posványban dagonyáznunk, mint a parázson pattogni.” A mű szerkezetéhez pontosan nem illeszkedő záró rész végső kicsengésében azonban valamiféle optimista hitet sugallva a rendszerváltás eljöv-

telét előlegezi – „Ne búsulj kenyeres, ez sem tart örökké/ Százötven év alatt sem lettünk törökké” (Feri monológja) –, hogy aztán váratlan metamorfózis következtében antropomorf alakzatban föltámadjon a szabadság szimbóluma: „A Szabadság. Az a nevem... Mert ahol nem kell rólam beszélni, ott vagyok leginkább jelen.”

Kabdebó Tamás drámájának szereplői elsősorban hétköznapi emberek – Feri, Misi, Janka, stb. –, akiket a történelmi események avattak főszereplővé. Nem hősi hírnévre vágyó karakterek, átlagos vonásaik ellenére lettek a kor tipikus figurái: egyetemisták, munkások, „pesti srácok” egyfelől, illetve a pártapparátus funkcionáriusai, besúgók, megszálló szovjet katonák a másik oldalon. Szociológiailag meghatározható státuszuk, politikai nézeteik, morális felfogásuk, az eseményekhez köthető viszonyulásuk alapján váltak forradalmárrá, vagy az azt elfojtani kívánó rendszert kiszolgáló negatív figurákká, az idegen megszállók gyűlölt képviselőivé.

Kabdebó helyenként didaktikus, epikus irányba mutató, lazább kompozíciójú darabjában egészében a helyzetek és karakterek kidolgozása sikeredett jobban. A cselekmény tragikussága ellenére azonban nem nélkülözi a groteszk, komikus elemeket sem. A korszak társadalmi, politikai körképét felfedő különböző rekvizitumok megjelenítése mellett egyik eklatáns példaként a darab nyelvezetére hivatkozhatunk: „Éljen Rákosi! Éljen a Párt!” – skandálják a felvonulók, amelyre komikusan hat Janka szójátékra épülő reflexiója: „Féljen Rákosi! Féljen a Párt!”

A Köpölyözés című darabot – magyarországi ősbemutatóként – Merő Béla állította színpadra. A rendező jó érzéssel tömörítette az írott szöveget, ezáltal az aktuális alkalomhoz köthető súlypontokat emelte ki, bár néhány jelenetben – Janka és Feri kettőse – az előadás ritmusa kissé lelassult, vontatottá vált. Nem tudjuk, hogy a befejezés dramaturgiai tévesztés vagy szándékos rendezői megoldás következménye, hiszen a Szabadság szimbolikus feltámadását a Főnök szerepét alakító színész testesíti meg. Az utóbbi időszak rendezéseiben Merő magabiztosan, ötletesen használta ki az egyetlen helyszínű, szűk színteret, így egyaránt funkcionálisan tudta megjeleníteni a külső és belső eseményeket és a tömegjeleneteket (ágyúcső felvonultatása, Sztálin-szobor ledöntése, utcai megmozdulások ábrázolása, stb). Konceptiójának megvalósítására a díszleteket és jelmezeket tervező Laczó Henriettében kitűnő alkotótársra talált.

A kamaraszínházi előadás keretei között bemutatott Köpölyözés című darab szerepeit többségében a zalai bábszínház színészei alakították, akiknek játékában a művészi teljesítmény színvonalának számon kérése helyett, a hús-vér figurákkal való azonosulási törekvést értékelhetjük. Ezzel összefüggésben Kabdebó Tamás 1956-ról bemutatott drámájának értékét sem esztétikai minőségében találhatjuk, sokkal inkább a katartikus hatást hordozó morális üzenetére szükséges odafigyelnünk.

IkjFLKldskfIÉKJDBFÉKjdf
DFIUGldkfhgbLÉKDFB

Király László: „Október virágai”